

T e r e z a K o l u m b e r

VÝUKA NĚMČINY
V PODMÍNKÁCH
BAŤOVSKÉ
POKUSNÉ
ŠKOLY

MASARYKOVA
UNIVERZITA

MUNI
PRESS

**VÝUKA NĚMČINY
V PODMÍNKÁCH BAŤOVSKÉ
POKUSNÉ ŠKOLY**

T e r e z a K o l u m b e r

VÝUKA NĚMČINY
V PODMÍNKÁCH
BAŤOVSKÉ
POKUSNÉ
ŠKOLY

Masarykova univerzita

Brno 2020

Knihu recenzovali:

doc. Mgr. Sylvie Stanovská, Dr.

Mgr. Vlastimil Brom, Ph.D.

© 2020 Masarykova univerzita, Tereza Kolumber

ISBN 978-80-210-9654-7

ISBN 978-80-210-9653-0 (brožovano)

<https://doi.org/10.5817/CZ.MUNI.M210-9654-2020>

Ráda bych na tomto místě poděkovala všem lidem, bez kterých by monografie nemohla vzniknout. Mé upřímné poděkování patří Ústavu germanistiky, nordistiky a nederlandistiky, zejména panu doc. Mgr. Aleši Urválkovi, Ph.D., a Mgr. Vlastimilu Bromovi, Ph.D., za jejich rady a pomoc s realizací monografie. Děkuji také mému manželovi JUDr. Davidu Kolumberovi, Ph.D., který mě před léty upozornil na školství jako přehlíženou oblast bačovského tematického pole, za trpělivost a podporu.

Obsah

1 Úvod	9
2 Klíčové pojmy	11
3 Dosavadní výzkum a stav publikační činnosti	19
4 Masarykova pokusná měšťanská škola v kontextu celostátního školství	25
4.1 Měšťanské školy v mocnářství a v Československu	25
4.2 Měšťanské školy ve Zlíně a Masarykova pokusná měšťanská škola	28
4.3 Koncept školy	38
4.4 Prostorové a materiální zabezpečení výuky	40
5 Didaktický koncept Masarykovy pokusné měšťanské školy ve Zlíně	43
5.1 Individualizace a diferenciací	43
5.1.1 Diferenciací žáků	43
5.1.2 Individualizované učení	45
5.2 Psychologické aspekty výuky cizího jazyka	47
5.3 Metody výuky cizího jazyka	49
5.3.1 Nejvíce užívané metody ve výuce německého jazyka	49
5.3.2 Opakování učební látky a domácí úkoly	52
5.4 Učební osnovy německého jazyka	53
5.5 Možnosti zlepšení v německém jazyce	56
5.6 Učebnice a doplňková literatura	59
5.6.1 Požadavky na učebnice německého jazyka	59
5.6.2 Dochované učebnice	62
5.7 Experiment s redukcí učební látky	65
6 Závěr	69
Resümee	71
Seznam tabulek	73

Seznam zkratk	75
Prameny a literatura	77
Knihy a sborníky	77
Noviny a časopisy	78
Internetové zdroje	79
Právní předpisy	80
Zákony	80
Podzákonné předpisy	81
Akademické práce	81
Archivní zdroje	82
Další zdroje	82
Příloha A – Přehled archivních zdrojů	83
Obrazová příloha	87

1 Úvod

Narodila jsem se ve Zlíně, jenž je spojen s rodinou Baťa, přičemž úzká souvislost názvu obce se jménem Baťa byla i důvodem pro přejmenování města Zlín v roce 1949 (Gottwaldov), neboť asociace Baťa a Zlín musela zmizet. Problematika tématu Baťa je velmi obsáhlá, rozmanitá a samotný podnik Baťa ovlivnil řadu oblastí (školství, zdravotnictví atd.). Mnoho odborníků se zabývalo zlínskou architekturou a výrobou obuvi, přičemž tato témata byla zpracována v řadě studií.

Již při psaní své bakalářské práce¹ jsem se setkala s četnými tématy a oblastmi zlínského školství, jež nebyly adekvátně analyzovány a zpracovány. V bakalářské práci jsem se soustředila na baťovskou Soukromou jinojazyčnou školu, která byla určitým celostátním specifíkem. Překládaná monografie představuje upravenou českou verzi mé diplomové práce² a je věnována další pozoruhodné vzdělávací instituci baťovského Zlína – Masarykově pokusné měšťanské škole.

Baťovské školství nebylo dosud dostatečně prozkoumáno, neboť jsou zde nadále oblasti, kterým může být věnována pozornost. Zjistila jsem, že existují určité paralely mezi problémy meziválečného školství a situací dnešních škol. Důkladná analýza baťovského školství tak podle mého názoru může přinést důležité poznatky i pro současnost. Detailní zpracování všech škol baťovského Zlína³ by ovšem představovalo velmi rozsáhlý dlouhodobý úkol, a proto se v předkládané publikaci zaměřuji právě na Masarykovu pokusnou měšťanskou školu a na výuku německého jazyka v jejích podmínkách.

1 Slobodníková, Tereza. *Das Deutsche und der Deutschunterricht an der Baťa-Privatbürgerschule und an der Grundschule Zlín* [online]. Brno, 2018 [cit. 2019-09-10]. URL: <https://theses.cz/id/ep3jgu/>. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce prof. PhDr. Věra Janíková, Ph.D.

2 Kolumber, Tereza. *Der Deutschunterricht an der Versuchsschule in Baťas Zlín* [online]. Brno, 2020 [cit. 2020-06-25]. URL: <https://is.muni.cz/th/n8z44/>. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Vlastimil Brom, Ph.D.

3 V roce 1939 byly ve Zlíně tyto vzdělávací instituce: městská mateřská škola, Palackého obecná škola, Komenského obecná škola, Bartošova obecná škola, obecná škola Baťova na Pasekách, Masarykova pokusná obecná škola, Masarykova pokusná měšťanská škola, Soukromá jinojazyčná škola s vyučovacím jazykem československým a anglickým, francouzským a německým, Odborná škola pro ženská povolání, Živnostenská škola pokračovací, veřejná obchodní škola dvouletá, obchodní akademie, Spolkové reálné gymnázium, Baťova mateřská škola na Letné, Baťova mateřská škola na Zálešné, závodní odborná škola obuvnická fy Baťa, závodní odborná škola mistrovská, strojnická, spojená s odbornou školou pokračovací, Průmyslová škola ve Zlíně, Městská hudební škola Dvořák a soukromá hudební škola Jana Budíka. – *Adresář Protektorátu Čechy a Morava pro průmysl, živnosti, obchod a zemědělství: Za použití úředních pramenů. Svazek II, Seznam adres: Morava*. Praha: Rudolf Mosse, 1939, s. 1930.

Masarykova pokusná měšťanská škola byla specifická vzdělávací instituce, přičemž podle jejího vzoru byly zakládány ostatní pokusné školy (Baťov, Zálesná, Slušovice). Ve Zlíně vznikla také reformní škola, na které byly experimentálně vyzkoušené a osvědčené vyučovací metody Masarykovy pokusné měšťanské školy uváděny do běžné praxe. Samotné téma pokusného (experimentálního) školství je dodnes zajímavé a má určitě velký inspirativní potenciál pro dnešní diskuzi. Je třeba věnovat pozornost také tehdejšími příznivým podmínkám, zejména faktu, že zlínské pokusné školy byly štědře dotovány koncernem Baťa, a proto neměly žádné finanční problémy v komparaci s jinými pokusnými školami v Československu. Dalším důležitým aspektem je skutečnost, že Masarykova pokusná měšťanská škola ovlivnila díky hospitacím a inspekcím jiné školy v Československu i v zahraničí.⁴

Škola byla založena na přelomu dvacátých a třicátých let dvacátého století, tedy v době, kdy Němci tvořili největší národnostní menšinu v Československu. Německý jazyk tak přirozeně hrál velmi důležitou roli. Cílem je představení vzdělávacích konceptů Masarykovy pokusné měšťanské školy ve vztahu k výuce německého jazyka pomocí deskriptivní a historicko-analytické metody. Nejprve jsou charakterizovány obecné pedagogické principy a následně je detailněji analyzována výuka německého jazyka. Předkládaná studie si klade za cíl zodpovědět výzkumnou otázku: Jak vypadal koncept a praktická podoba vyučování ve vztahu k německému jazyku na Masarykově pokusné měšťanské škole?

Hlavními zdroji informací pro předložený výzkum jsou ročenky, které byly zveřejněny v prvních letech existence Masarykovy pokusné měšťanské školy. V roce 1939 se objevila publikace k desátému jubileu, ale o tři roky později byla kniha stažena, protože používala původní označení školy, a hlavně byla i v jiných ohledech pro nacistický režim a jeho ideologii nepřijatelná.⁵

Při vyhodnocení existující sekundární literatury se ukázalo, že tyto tituly ponechávají spíše stranou některá relevantní témata. Na důležitosti tak nabývají zachované archivní zdroje,⁶ které byly pro aktuální monografii všestranně zohledněny.

Obsahovým těžištěm práce je Masarykova pokusná měšťanská škola v makro a mikro-perspektivě (kap. 4) a tamější didaktické koncepty se zaměřením na němčinu (kap. 5).

4 V této souvislosti je třeba poukázat na to, že zlínský koncept školství byl použit i v Jugoslávii. V roce 1933 absolvoval profesor Salih Ljubunčić vzdělávací pobyt ve Zlíně, následovalo vydání jeho publikace: Ljubunčić, Salih. *Školstvo i prosvjeta u Čehoslovačkoj (s osobitim obzirom na pedagošku i školsku reformu)*. Zagreb: Merkantile, 1934, 88 s.

5 MZA, SOKA, 1. SŠK, i. č. 458.

6 V příloze A je přehled použitých archivních zdrojů s popisem, co daný dokument obsahuje.

2 Klíčové pojmy

Předmětem analýzy je historická látka, a proto je potřebné vysvětlit používané termíny a instituce. Jejich stručný přehled v této kapitole by měl eliminovat nejasnosti, neboť některá označení nejsou obecně známá.

Baťova škola práce

Škola byla založena v listopadu 1925, přičemž se jednalo o podnikovou odbornou školu. Jako vzor sloužila americká škola *Henry Ford Service School* zajišťující jak teoretické, tak praktické vyučování.⁷ Ve zlínské školní čtvrti byly zřízeny internáty pro žáky Baťovy školy práce. Dopoledne a odpoledne se pracovalo v dílnách a večer se konaly vzdělávací kurzy. Většina absolventů zůstala ve Zlíně a pracovala u koncernu Baťa.⁸ Ve třicátých letech dvacátého století vznikla elitní škola Tomášov, která spadala pod Baťovu školu práce. Tento typ školy měl za úkol vychovávat a vzdělávat budoucí řídící představitele koncernu, ale již v roce 1939 vydal J. A. Baťa pokyn na zrušení Tomášova, neboť toto vzdělávací zařízení nesplnilo zamýšlený účel.⁹

Globální metoda

Globální metoda je v daném kontextu výukovou metodou, u které jsou paralelně aktivovány různé formy vnímání. Ve vyučování bylo slovo (např. kniha) spojováno s obrazem, na kterém byl daný předmět vyobrazen. Žáci se nejprve naučili celé slovo, ne jednotlivé hlásky. Metoda nebyla používána na Masarykově pokusné měšťanské škole, nýbrž na zlínských pokusných obecných školách, konkrétně u dětí, které se potýkaly s problémy při čtení. Václav Příhoda se seznámil s principy globální metody v USA a snažil se je od třicátých let dvacátého století v Československu propagovat.¹⁰

7 MZA, SOKA, Fond Baťa, sig. I/3, e. č. 18, i. č. 29.

8 Krapl, Eduard. Informační poznámky o Baťových závodech. In: *Lidové noviny*. 1940-07-18, roč. 48, č. 359, s. 3.

9 MZA, SOKA, Fond Baťa, sig. I/4, i. č. 150.

10 MZA, SOKA, i. č. A3085a.

Hlavní školy

V roce 1941 došlo k novele říšského školského zákona a v květnu uvedeného roku byly v Protektorátu Čechy a Morava formálně zřízeny hlavní školy namísto dosavadních škol měštanských.¹¹

Jednotná škola

Jednotná škola zahrnovala historicky tři koncepty: (1) vzdělávání na všech stupních se stejným základem, doba trvání byla 12 až 14 let; (2) jeden typ obecné školy, jeden typ střední školy a jeden typ vysoké školy; (3) jednotný školní systém v rámci stupňů.¹² V roce 1928 prezentoval Václav Příhoda návrh reformy, jež zahrnovala jednotnou školu (ve vztahu k organizaci), pracovní školu (ve vztahu k metodám) a společenskou školu (ve vztahu k výchově). Jednotná škola měla žáky v rámci jedné školy diferencovat, všichni žáci měli mít stejnou možnost studovat a byli dle svých zájmů rozděleni do skupin.¹³

Koncern Baťa¹⁴

Pod tímto zastřešujícím označením se skrývá řada obchodních společností spadajících reálně pod zlínské ústředí (tzv. ředitelna) původně spravující zlínské obuvnické závody. Koncernové společnosti buď vlastnila Baťa, a. s., anebo Tomáš Baťa (jako fyzická osoba, po jeho smrti J. A. Baťa), anebo zahraniční krycí společnosti (Leader, Abex, atp.), anebo další spřízněné fyzické osoby (zejm. Itálie).¹⁵

Kulturní a osvětová služba

Pomocný orgán Ministerstva školství a národní osvěty „*ke kulturněpolitické výchově českého národa a k jeho ochraně před rušivými vlivy*“¹⁶ existující během let 1943 až 1945.

Masarykova pokusná měštanská škola

Název, který je pro zjednodušení užíván pro označení zkoumané školy po celou dobu existence, když se jednalo o nejdéle platný název školy v letech 1929 až 1940 a 1945.

11 Srov. Gesetz zur Änderung des Reichsschulpflichtgesetzes vom 16. Mai 1941 (Reichsgesetzbl. I. s. 282.) [online]. 1941 [cit. 2020-01-11]. URL: <http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=dra&datum=1941&size=45&page=310>.

12 Vondruška, Ladislav. Die Tat. In: *Pedagogické rozhledy*. 1914-05-10, roč. 27, č. 7, s. 887–888.

13 Vrána, Stanislav. Idea volné školy a její vývoj za posledních třicet let. In: *Školské reformy*. 1936, roč. 18, č. 4, s. 129–130.

14 Srov. Jemelka, Martin; Ševeček, Ondřej: Die Baťa-Brüder und ihr Engagement im Bergbau. In: Ingenhaeff, Wolfgang; Bair, Johann. *Bergbau und Persönlichkeiten: 13. Internationaler Montanhistorischer Kongress Hall in Tirol, Schwaz, Sterzing 2014; Tagungsband*. Wattens: Berenkamp, 2015, s. 67.

15 Podrobně Kolumber, David. *Spory o Baťův odkaz*. Ostrava: Key Publishing s.r.o., 2016, s. 14–25.

16 Vládní nařízení č. 126/1943 Sb., o organizaci veřejné osvětové činnosti. [ASPI].

Při zřízení školy v srpnu 1929 bylo použito označení „Pokusná diferencovaná škola měšťanská“, avšak při svém vzniku byla podřazena pod dosavadní Masarykovy školy (z těch se ještě v roce 1929 vydělila Masarykova obecná škola, „nepokusná“ měšťanská škola pak zanikla v roce 1932). Čestný přívlastek „Masarykova“ byl užíván až do srpna 1940, poté do srpna 1941 nesla škola označení První pokusná diferencovaná škola měšťanská, od září 1941 do července 1945 pak Pokusná hlavní škola ve Zlíně a od července 1945 znovu Masarykova pokusná měšťanská škola. Ta ovšem formálně zanikla na konci prázdnin 1945 sloučením se Soukromou jinojazyčnou měšťanskou školou. Přívlastek „diferencovaná“ nebyl vždy na oficiálních písemnostech užíván, na otisku razítka školní ředitelny ovšem uváděn byl.

Měšťanské školy

Jednalo se o vyšší stupeň vzdělání navazující na obecné školy. Na měšťanských školách si žáci prohlubovali své znalosti, přičemž měšťanské školy měly zohlednit požadavky průmyslových a zemědělských profesí.¹⁷

Obecné školy

Obecné školy tvořily základní úroveň vzdělání a byly povinné pro všechny děti.¹⁸

Okresní reformní komise ve Zlíně

Poradní instituce, jejíž členové byli zástupci jednotlivých škol. Cílem bylo organizovat a koordinovat činnost pokusných škol.¹⁹

Podnikové školství

Úkolem škol tohoto typu bylo vzdělávat zaměstnance konkrétních podniků a přispět k optimalizaci nákladů.²⁰ V USA patřily k nejznámějším podnikovým školám *Henry Ford Service School* a *Hershey Industrial School*,²¹ v Německu realizováno například v podmínkách společností Siemens, AEG, Thyssen, Krupp a Opel.²²

17 Gesetz vom 2. Mai 1883, womit einige Bestimmungen des Gesetzes vom 14. Mai 1869 (R. G. Bl. Nr. 62) abgeändert werden, RGBl. 1883, Nr. 53 [online]. 1883 [cit. 2020-01-13]. URL: <http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=rgb&datum=1883&page=225&size=45>.

18 Gesetz vom 14. Mai 1869 durch welches die Grundsätze des Unterrichtswesens bezüglich der Volksschulen festgestellt werden, RGBl. 1869, Nr. 62 [online]. 1869 [cit. 2020-01-13]. URL: <http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=rgb&datum=1869&page=311&size=45>.

19 Srov. MZA, SOKA, Fond Okresní školská reformní komise ve Zlíně, i. č. 1.

20 Büchter, Karin. Betriebliche Weiterbildung – historische Kontinuität und Durchsetzung in Theorie und Praxis [online]. *Zeitschrift für Pädagogik*. 2002, roč. 48, č. 3. s. 341 [cit. 2020-01-02]. URL: http://www.pedocs.de/volltexte/2011/3838/pdf/ZfPaed_3_2002_Buechter_Betriebliche_Weiterbildung_D_A.pdf.

21 MZA, SOKA, fond Baťa, sig. I/4, e. č. 199, i. č. 867.

22 Büchter, op. cit., s. 341.

Pokusná diferencovaná měšťanská škola

Škola, která se souhlasem ministerstva školství a národní osvěty uvedla do praxe myšlenky pokusné pedagogiky.

(Srov. hesla *Měšťanské školy*, *Pokusná pedagogika*, *Pokusné školy*)

Pokusná pedagogika

Původně lze rozlišit dva směry pokusné pedagogiky, první se zabýval duševním životem mladých a druhý se týkal pedagogických aktivit.²³ Od roku 1906 rozvíjeli první směr Otakar Kádner a Otokar Chlup.²⁴ K druhému směru patří koncept Montessori a známé zařízení *Casa dei Bambini*, založené v roce 1907 v Římě. Lze sem řadit i činnost dalších pedagogů jakými byli například Anatolij Lunačarskij (Rusko), Otto Glöckel (Rakousko), Helen Parkhurst (se svým známým Daltonským plánem v USA).²⁵ V Československu souvisela pokusná pedagogika se snahami o reformu školství po vzniku samostatného státu.²⁶

Pokusné školy

V roce 1925 představil Bohumil Bydžovský (předseda poradního kolegia ministerstva školství) svůj návrh školské reformy, jenž zahrnoval založení pokusných škol.²⁷ Do roku 1930 bylo schváleno zřízení pokusných škol v Nuslích, Hostivaři, Michli, Říčanech, Humpolci a ve Zlíně.²⁸ V září roku 1930 bylo schváleno založení sedmé pokusné školy, která se nacházela v Brodce u Konic. Na těchto školách měly být vyzkoušeny nové pedagogické teorie; pokud zkoumané přístupy vykazovaly dobré výsledky, měly být převzaty reformními školami.²⁹

Pracovní škola

Pojem pracovní školy souvisel s navrhovanou Příhodovou školskou reformou z roku 1928 a byl spojen s termíny jednotná a společenská škola. Tyto tři koncepty měly být realizovány na pokusných školách. Na pracovní škole se učili žáci sami, protože chtěli, jejich kreativita a vlastní iniciativa měly být podporovány. Pracovní škola byla vztahována na metodu individuálního učení.³⁰ V žádném případě se nejedná o synonymum pro Baťovu školu práce.

(Srov. heslo *Podnikové školství*)

23 Anon. Zprávy. In: *Pedagogické rozhledy*. 1928, roč. 38, č. 6, s. 333.

24 Šeracký, František. Vývoj barevného vnímání školního dítěte. In: *Pedagogické rozhledy*. 1923, roč. 33, č. 5–6, s. 229.

25 Baráček, Osvald. Novodobá škola. In: *Školské reformy*. 1925, roč. 7, č. 3, s. 54.

26 Anon. Literatura. In: *Školské reformy*. 1927, roč. 8, č. 8, s. 190.

27 Sh. Reforma a restrikce. In: *Lidové noviny*. 1925-02-18, roč. 33, č. 86, s. 1.

28 Jm. Pokusné reformní školy povoleny. In: *Lidové noviny*. 1929-08-29, roč. 37, č. 434, s. 4.

29 L. Nová pokusná škola na Hané. In: *Lidové noviny*. 1930-09-19, roč. 38, č. 473, s. 4.

30 Vrána, 1936, op. cit., s. 130.

Reformní školy

Prověřené metody pokusných škol měly být využívány na reformních školách. Ve Zlíně byla zřízena první reformní škola po patnácti letech existence pokusných škol.³¹

Soukromá jinojazyčná měšťanská škola Zlín

Jednalo se o specifickou lokální variantu měšťanské školy, na které byly některé předměty vyučovány v německém, anglickém, anebo francouzském jazyce.³²

Společenská škola

Pojem souvisí s Příhodovou školskou reformou.³³ Školní koncept byl ovlivněn sekularizací a humanitními názory, jež měly být realizovány na pokusných školách (dohromady s myšlenkami jednotné a pracovní školy). Podle Příhodova návrhu (z roku 1928) se měla společenská škola soustředit na výchovu žáků.³⁴

Studijní ústav

Studijní ústav byl vzdělávací institucí pro starší zaměstnance koncernu Baťa organizující kurzy a výstavy. Skládal se ze dvou celků: první (založen roku 1936) byl zaměřen na pořádání kurzů a výstav a druhý (založen roku 1939) představoval uměleckou školu.³⁵ Po uzavření vysokých škol našlo na Studijním ústavu uplatnění množství vysokoškolských profesorů a vědců (např. Otto Wichterle, Vincenc Makovský), čímž ústav přes nevoli říšskoněmeckých orgánů jistým způsobem suploval chybějící univerzity. Instituce fungovala do roku 1952.³⁶

Školská reforma

Po osamostatnění Československa po 1. světové válce byla převzatá institucionální podoba školství komplikovaná: v Čechách, na Moravě a ve Slezsku se opíralo o rakouské školské zákony z let 1849 a 1869. Na Slovensku a Podkarpatské Rusi byly pro školy rozhodující uherské školské zákony. Hlučínsko převzalo německý školský systém. Československá organizace školství byla také regulována (českým, moravským, slezským, dolnorakouským) zemským

31 MZA, SOKA, 4. SŠk Gottwaldov, i. č. 262. Srov. s. 35.

32 Podrobně Slobodníková, 2018, op. cit.

33 Vrána, 1936, op. cit., s. 129.

34 Srov. Prolog Příhody v knize, Kantová, Anna; Týml, Jan; Kosina, Jan. *Společenská škola: Žákovská samospráva, školní kluby a společná shromáždění na škole II. stupně*. Praha: Dědictví Komenského, 1934, s. 2–6.

35 Podrobně Kolumber, David. Studijní ústav ve Zlíně. In: *Sborník konference: Recenzovaný sborník příspěvků vědecké konference s mezinárodní účastí Sapere Aude 2014*. Hradec Králové: MAGNANIMITAS. 2014, s. 302–305.

36 Kolumber, op. cit., 2014, s. 305–306.

zákoníkem.³⁷ Mateřské školy se řídily rakouskou úpravou z roku 1872, odborné a podnikové školy se neřídily žádnou společnou právní normou.³⁸ V roce 1918 publikoval Josef Úlehla v časopise *Dílna lidskosti* osnovu školského zákona, podle kterého měly mít všechny děti možnost vzdělávat se.³⁹ Jeho návrh byl ale v dobových poměrech vnímán jako příliš revoluční. V roce 1920 zdůraznil prezident T. G. Masaryk nutnost školské reformy, v neposlední řadě i proto, že Rakousko již reformovalo starý školský systém.⁴⁰ Václav Příhoda prezentoval svůj návrh jednotné školy, jenž byl inspirován jak světovými trendy, tak i zmíněnými návrhy J. Úlehly. Výsledkem bylo založení pokusných škol, jež se měly věnovat řešení pedagogických problémů před uvedením reformy do širší praxe.⁴¹ Plán školské reformy byl vypracován, ale nebyl nikdy přijat. Ministerstvo školství jmenovalo novou komisi v čele s profesorem Bohumilem Bydžovským.⁴² Nový ministr školství rozpustil komisi, protože její práci považoval za skončenou.⁴³ Návrh byl označen politickými jednáními dokonce jako ztracený,⁴⁴ neboť ho veřejnost odmítla. Školská reforma byla realizována nakonec až v jiných společensko-politických podmínkách v roce 1948.⁴⁵

Učitelství ústav

Zákonem č. 62/1869 RGBL., jímžto se uvádějí pravidla vyučování ve školách obecných, byly zřízeny vzdělavatelny učitelství.⁴⁶ Zákon č. 53/1883 RGBL.⁴⁷ pak pro tyto vzdělavatelny zavedl výslovné označení učitelství ústav. U každého ústavu pak měla vzniknout škola obecná jako škola cvičná a vzorová, u ústavu pro učitelky pak škola obecná i škola mateřská (§ 27 zák. č. 62/1869 RGBL.). Učitelství ústavu pak zanikly s reformou školství v roce 1948.

37 Stenozápis ze 106. schůze Ústavodárného národního shromáždění [online]. 1948-04-21 [cit. 2020-01-03]. URL: <http://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/106schuz/s106006.htm>.

38 Ibid.

39 Havelka, Emanuel. O Úlehlových reformách pedagogických a školských podle jeho filosofie a jeho praxe. In: *Školské reformy*. 1933, roč. 14, č. 5, s. 133.

40 Stenozápis ze 106. schůze Ústavodárného národního shromáždění [online]. 1948-04-21 [cit. 2020-01-03]. URL: <http://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/106schuz/s106006.htm>.

41 Ibid.

42 Ibid.

43 Stenozápis z 34. schůze Poslanecké sněmovny Národního shromáždění [online]. 1926-06-17 [cit. 2020-01-03]. URL: <http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/stenprot/034schuz/s034017.htm>.

44 Stenozápis z 109. schůze Poslanecké sněmovny Národního shromáždění [online]. 1927-11-29 [cit. 2020-01-03]. URL: <http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/stenprot/109schuz/s109003.htm>

45 Stenozápis z 22. schůze Poslanecké sněmovny Národního shromáždění [online]. 1930-02-22 [cit. 2020-01-03]. URL: <http://www.psp.cz/eknih/1929ns/ps/stenprot/022schuz/s022002.htm>.

46 Gesetz vom 14. Mai 1869 durch welches die Grundsätze des Unterrichtswesens bezüglich der Volksschulen festgestellt werden, RGBL. 1869, Nr. 62 [online]. 1869 [cit. 2020-01-13]. URL: <http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=rgb&datum=1869&page=311&size=45>.

47 Gesetz vom 2. Mai 1883, womit einige Bestimmungen des Gesetzes vom 14. Mai 1869 (R. G. Bl. Nr. 62), abgeändert werden, RGBL. 1883, Nr. 53 [online]. 1883 [cit. 2020-01-13]. URL: <http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=rgb&datum=1883&page=225&size=45>.

Zemská školní rada

Reformami rakousko-uherského školství z 60.–70. let devatenáctého století byla k jednotné správě školních institucí zřízena hierarchie školních rad – místní, okresní a zemské školní rady.⁴⁸ Střední školy spadaly primárně pod dohled zemských školních rad; po roce 1920 v Československu patřily ale střední školy, odborné školy a vysoké školy či univerzity do pravomoci ministerstva školství.⁴⁹

48 Srov. § 33 a násl. *Gesetz Nr. 26/1869 Landesgesetzblatt für das Königreich Böhmen* [online]. {1869 [cit. 2020-01-13]. URL: <http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=lbo&datum=1869&page=866&size=21>}, § 35 a násl. *Gesetz Nr. 3/1870 Landesgesetz- und Verordnungsblatt für die Markgraffschaft Mähren* [online] {1870 [cit. 2020-01-13]. URL: <http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=lma&datum=1870&size=45&page=96>} a § 32 a násl. *Gesetz Nr. 18/1870 Gesetz- und Verordnungsblatt für das Kronland Herzogtum Ober- und Nieder-Schlesien* [online] {1870 [cit. 2020-01-13]. URL: <http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=lsc&datum=1870&page=148&size=45>}.

49 Srov. § 2 zák. č. 292/1920 Sb. z a n., jímž se upravuje správa školství. [ASPI].